

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан економічного факультету

Олександр ДАВИДОВ

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія суспільного сектору

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва)

спеціальність 051 Економіка
(шифр і назва)

освітня програма Економіка та економічна політика
(шифр і назва)

спеціалізація _____

вид дисципліни Обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

факультет Економічний

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету
“22” червня 2023 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: **Юрій Мірясов**, кандидат економічних наук, доцент, доцент
закладу вищої освіти кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів
управління

Протокол від “07” червня 2023 року № 12

В.о. завідувача кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ **Андрій ГРИЦЕНКО**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником проектної групи)
_____ **Економіка та економічна політика** _____
назва освітньої програми

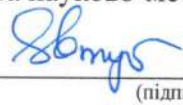
Гарант проектної групи (керівник проектної групи)

_____ **Юрій МІРЯСОВ**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “21” червня 2023 року № 11

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

_____ **Вікторія ЄВТУШЕНКО**
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Теорія суспільного сектору» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напрямку) 051 Економіка
спеціальності Економіка та економічна політика

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є формування та поглиблення у студентів спеціальності «економічна теорія та економічна політика» уявлень про роль та місце суспільного сектору економіки як невід'ємної частини загального механізму організації та функціонування сучасної економічної системи. Вивчення цього курсу формує логічну завершеність у структурі теоретичних уявлень про функціонування ринкової економіки.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Завданнями дисципліни є розкриття закономірностей, які супроводжують процес прийняття рішень щодо реалізації економічної політики на рівні державних організацій, ринкових інститутів та окремих суб'єктів господарювання; аналіз ролі держави в економічній системі з огляду на базові критерії економіки добробуту; розкриття особливостей забезпечення розвитку суспільного сектору; характеристика внутрішнього механізму реалізації економічної політики. Це сприяє формуванню фахових та спеціальних компетенцій майбутнього спеціаліста, таких як:

- Здатність зберігати та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій (ЗК2).
- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність до узагальнення, аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів (ЗК3).
- Здатність використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність (ФК2).

1.3. Кількість кредитів - 5 ECTS

1.4. Загальна кількість годин - 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / <u>за вибором</u>	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	-й
Семестр	
6-й	-й
Лекції	
30 год.	год.

Практичні, семінарські заняття	
10 год.	год.
Лабораторні заняття	
- год.	год.
Самостійна робота, у тому числі	
110 год.	год.
Індивідуальні завдання	
- год.	

1.6. Програмні результати навчання дисципліни «Теорія суспільного сектору»

- Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності (ПРН9).
- Розуміти та самостійно формувати зміст, структуру і висновки наукових та аналітичних текстів з економіки (ПРН17).
- Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів (ПРН20).
- Демонструвати вміння абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів (ПРН22).
- Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах (ПРН23).
- Мати навички самостійної роботи, виявляти ініціативу та підприємливість, бути критичним і самокритичним (ПРН24).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Суспільний сектор економіки: основні риси та функції

Тема 1. Поняття суспільного сектору економіки та його специфіка

Зміст. Суспільний сектор. «Провали ринку». Теорії виникнення держави. Держава як суспільний контракт. Експлуататорська держава. Структура державного сектору. Економічні цілі та функції державного сектору. Проблема «Принципал-агент». Показники впливу державного сектору на економіку. Проблеми ефективності державного сектору. Критерії ефективності державного сектору.

Тема 2. Суспільні блага та колективні дії

Зміст. Поняття суспільного блага. Чисті суспільні блага. Приватні блага. Змішані суспільні блага та їх види. Невиключність у споживанні. Неконкурентність у споживанні. Ринок суспільних благ. Проблеми формування попиту на суспільні блага. Ефект фрірайдера. Надання та пропозиція суспільних благ. Модель Ліндаля. Податок Кларка. Проблеми фінансування виробництва суспільного блага. Клубні блага.

Тема 3. Зовнішні ефекти та їх інтерналізація

Зміст. Зовнішні витрати та зовнішня вигода. Зовнішні ефекти. Позитивні ефекти та негативні ефекти. Міжсуб'єктна взаємодія при виникненні зовнішніх ефектів. Ринки зовнішніх ефектів. Механізм інтерналізації зовнішніх ефектів. Роль державного сектору у інтерналізації зовнішніх ефектів. Трансакційні витрати, їх види.

Тема 4. Подолання монополізму та конкурентна політика

Зміст. Монопольні ринки. Причини та види монополій. Адміністративні та економічні монополії. Природні монополії. Економічні, соціальні та політичні наслідки від монополізації для споживачів та суспільства. Показники монополізації. Індекс Герфіндаля, індекс концентрації, індекс Лернера. Конкурентна політика держави. Державний вплив на природні монополії. Методи регулювання ціни природної монополії.

Тема 5. Основи формування економіки добробуту

Зміст. Економіка добробуту та рівень життя. Оцінка добробуту суспільства. Бідність та її показники. Нерівність розподілу доходів та її показники. Критерії бідності. Соціальна політика держави. Ринок праці та його регулювання. Рівень зайнятості та безробіття. Проблеми ефективності соціальної політики.

Розділ 2. Механізм суспільного вибору та прийняття рішень у державному секторі.

Тема 6. Моделі суспільного вибору та їх вплив на економіку державного сектору

Зміст. Суспільний вибір. Методологія дослідження прийняття рішень. Політичний процес. Пряма та представницька демократія. Пряме та опосередковане голосування. Модель політичного процесу. Основні суб'єкти політичного та економічного ринку. Теорема неможливості Ерроу і маніпулювання голосами. Особливості процесу прийняття рішень в великих та малих групах.

Тема 7. Суспільний вибір в умовах прямої демократії

Зміст. Політика як обмін. „Економічна людина” та прийняття політичних рішень. Громадянський вибір за умов прямої та представницької демократії. Модель медіанного виборця та нормального розподілення голосів. Політична конкуренція. Моделі розподілення голосів у реальному політичному циклі. Поведінка виборців за умов наявності чи відсутності інформації. Парадокс голосування.

Тема 8. Суспільний вибір в умовах представницької демократії

Зміст. Лобізм та групи з особливими економічними інтересами та процес прийняття рішень. Логролінг – як обмін політичними інтересами влади. Бюрократія та влада. Економіка бюрократії та вплив на прийняття економічних рішень. Пошук політичної ренти. Політико-економічний цикл та випадки неспроможності держави.

Тема 9. Теорія бюрократії

Зміст. Бюрократія. Бюрократичні блага. Бюрократія та вбудований лобізм. Бюрократія та зовнішній лобізм. Функції та характеристика бюрократії. Базові моделі бюрократії. Адміністративний ресурс. Модель бюрократії Таллока. Модель Нісканена. М'яка інфраструктура. Корупція. Вплив корупції на економіку.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Суспільний сектор економіки: основні риси та функції												
Тема 1. Поняття суспільного сектору економіки та його	12	2	-	-	-	10	-					

специфіка												
Тема 2. Суспільні блага та колективні дії	16	4	2	-	-	10	-					
Тема 3. Зовнішні ефекти та їх інтерналізація	14	2	2	-	-	10	-					
Тема 4. Подолання монополізму та конкурентна політика	16	4	2	-	-	10	-					
Тема 5. Основи формування економіки добробуту	14	4		-	-	10						
Разом за розділом 1	72	16	6	-	-	50	-					
Розділ 2. Механізм суспільного вибору та прийняття рішень у державному секторі.												
Тема 6. Моделі суспільного вибору та їх вплив на економіку державного сектору	20	4		-	-	16	-					
Тема 7. Суспільний вибір в умовах прямої демократії	20	4	2	-	-	14	-					
Тема 8. Суспільний вибір в умовах представницької демократії	18	2	2	-	-	14	-					
Тема 9. Економіка бюрократичних структур	20	4		-	-	16	-					
Разом за розділом 2	78	14	4	-	-	60	-					
<i>Усього годин</i>	150	30	10	-	-	110	-					

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття та структура суспільного сектору. Суспільні блага, їх властивості, попит та пропозиція на ринку суспільних благ	2
2	Позитивні та негативні екстерналії, їх інтерналізація	2
3	Показники монополізму, конкурентна політика. Природні монополії та їх регулювання.	2
4	Критерії соціальної справедливості/економіка добробуту. Моделі суспільного вибору та державного сектору Теорія суспільного вибору. Вибір в умовах прямої демократії та його вади	2
5	Вибір за умов представницької демократії. Модель медіанного виборця, Бюрократія та бюрократичні блага, пошук політичної ренти	2
Разом		10

5. Завдання для самостійної роботи

№	Види, зміст самостійної роботи	Кількість
---	--------------------------------	-----------

з/п		годин
1	Опрацювання теоретичного матеріалу, наданого в лекціях	18
2	Підготовка до виступу на семінарських заняттях	16
3	Рішення задач, винесених на самостійну підготовку	16
4	Поглиблене вивчення основної та додаткової літератури за темами дисципліни	20
5	Пошук та аналіз додаткової інформації за заданими темами у фахових наукових статтях та інших виданнях	12
6	Опрацювання самостійних завдань, що носять творчий характер за окремими темами	10
7	Систематизація та повторення матеріалу перед заліковою роботою	18
Разом		110

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання в цілому можуть розглядатись як елемент самостійної роботи. В цьому випадку вони включають в себе розрахункові завдання відповідно до тем курсу.

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний метод - студенти опановують матеріал, частково з лекційних занять, а також з навчальної та методичної літератури, через екранний посібник у "готовому" вигляді. *Репродуктивний метод* стосується відтворення вивченого на основі наведених зразків або правил, зокрема при вирішенні завдань та розгляді наданих проблемних ситуацій та кейсів. *Метод проблемного викладення* - при формулюванні проблеми або пізнавального завдання з наступним розкриттям системи доказів, порівняння різних поглядів та підходів. *Дослідницький метод* - на основі аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри та виконують інші пошукові дії.

8. Методи контролю

Контроль та оцінювання за даною дисципліною включає 1) поточний контроль знань, 2) контроль за модульними роботами, 3) залікова робота.

Поточний контроль знань складається з активної роботи студента під час семінарських занять у вигляді індивідуальних відповідей, рішення завдань, виступу з рефератами. За підсумками студент може набрати до 5 балів за кожною темою.

Проміжний контроль є письмовою роботою студента, яка охоплює вивчений матеріал та складається з 3-х типів завдань: 5 тестових питань закритої форми з одним варіантом відповіді (2 бали за кожну вірну відповідь, 0 - за невірну), визначення двох понять (10 балів) та задачі (10 балів). Таким чином *максимальна кількість балів, яку можна отримати за модуль 1: 30 балів.*

Підсумковий контроль це три типи завдань: завдання 1 – розгорнута відповідь або побудова моделі - максимальна оцінка завдання - 10 балів; завдання 2 – розкриття змісту наведених понять (кожна змістовна відповідь – 5 балів); завдання 3 – п'ять тестових питань закритої форми з одним вірним варіантом відповіді (кожна вірна відповідь – 2 бали). *Максимальна кількість балів, яку можна отримати на іспиті 30 балів.*

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Залік	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		

T1,2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	30	70	30	100
5	5	5	5	5	5	5	5				

Критерії оцінювання участі у семінарських заняттях:

- ґрунтовність і повнота відповіді на поставлені запитання;
- творчий характер розкриття питань;
- якість аргументації та додаткова інформація, що використовується у відповіді;
- активність участі в дискусії та обговоренні питань;
- ґрунтовність та методологічна послідовність у виконанні задач;
- точність та вірність вирішення задач;
- якість та точність побудування графічних моделей.

Критерії оцінювання результатів контрольної роботи:

- вірність отриманих тестових та розрахункових завдань;
- творчий підхід та розуміння зв'язків у відповіді на творче питання;
- обґрунтованість відповідей та вміння їх пояснювати при розгляді результатів;

Критерії оцінювання залікової роботи:

- вірність отриманих тестових та розрахункових завдань;
- обґрунтованість відповіді питань відкритої форми.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Деттер Д., Фьольстер С. Державне багатство народів. Як управління державними активами може посилити чи підірвати економічне зростання. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 328 с.
2. Длугопольский О.В. Теорія економіки державного сектора: Навчальний посібник. – К.: ВД Професіонал, 2007
3. Економіка суспільного сектору. Лекції: <http://uadoc.zavantag.com/text/5086/index-1.html>
4. Кілієвич. О. Економічний аналіз державної політики: [academy.gov.ua\NMKD\library_nadu\Navch_Posybniky](http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Navch_Posybniky)
5. Кілієвич О., Мертенс О. Мікроекономіка для аналізу державної політики: Підручник. – К.: Основи, 2005
6. Мельник А.Ф. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін. - Монографія: dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497...1...sypilnogo
7. Мір'ясов Ю.О., Коровіна Н.В. Національна економіка. Навчальний посібник. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 133 с.
8. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки. Навч. посібник. – К.: Атіка, 2002.
9. Слюсарева Є.В. Економіка громадського сектору <http://cozap.com.ua/text/11747/index-1.html>

10. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектору / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998.
11. Стоун Д. Парадокс політики: Мистецтво ухвалення політичних рішень. – К.: Альтернативи, 2000. –300 с.
12. Федірко Н.В., Єфремов Д.П. Електронний текст лекцій «Економіка суспільного сектору». – К.: КНЕУ, 2014. -140 с.

Допоміжна література

1. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / Дж. М. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв / Пер. з англ. К. : КМ Академія, 2004. 175 с.
2. Іванова О.Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти: Курс лекцій. – К.: Академія, 2003. – 107 с.
3. Кулинич Р.О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку. – К.: Знання, 2007. – 276 с.
4. Малий І. Й., Галабурда М. К. Економіка державного сектора: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2007. – 280 с
5. Олсон М. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія груп / Пер. з англ. – К.: Лібра, 2004.
6. Роулз Дж. Теорія справедливості / Пер. з англ. – К.: Основи, 2001
7. Hindriks J., Myles G. D. Intermediate public economics. Ch. 14. The MIT Press, 2006.
8. Connolly, S. and Munro A. Economics of the Public Sector. Prentice Hall Europe. 1999.
9. Robbins, D. Handbook of Public Sector Economics. Boca Raton, FL: Taylor and Francis Group, LLC. 2005.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.ukrstat.gov.ua> - Державний комітет статистики України
2. <http://econwpa.wustl.edu/wpawelcome.html> - Архіви робочих матеріалів з економіки
3. <http://www.readbookz.com/books/134./html> - Бібліотека он-лайн
4. <http://www.economicus.ru> - Економічна теорія он-лайн
5. <http://www.niss.gov.ua> - Національний інститут стратегічних досліджень
6. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc-Gum/ET/texts.html> - Науковий журнал – Економічна теорія